Materiallar to'plami · Conference Proceedings
"ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 373.3
PEDAGOGIKA

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING AMALIY-METODIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA VIRTUAL PEDAGOGIK SIMULYATSIYALAR TEXNOLOGIYASI

Shohsanam Ravshanjon qizi Qo'ldasheva*
Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi
✉ qoldashevashohsanam10@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining amaliy-metodik tayyorgarligini rivojlantirishda virtual pedagogik simulyatsiyalar (VPS) texnologiyasini qo'llashning nazariy va amaliy masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqot jarayonida VPSning "xavfsiz ta'lim muhiti" sifatidagi imkoniyatlari, talabalarda metodik dadillikni shakllantirish bosqichlari hamda real dars jarayonlarini raqamli modellashtirishning afzalliklari yoritilgan. Maqolada virtual muhitning talabalardagi psixologik to'siqlarni bartaraf etish va refleksiv ko'nikmalarni oshirishdagi samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar

virtual pedagogik simulyatsiya, boshlang'ich ta'lim, amaliy-metodik tayyorgarlik, raqamli modellashtirish, metodik kompetentlik, xavfsiz ta'lim muhiti, innovatsion texnologiyalar.

DOI: 10.5281/zenodo.21743276

KIRISH

Dunyo miqyosida jadal sur'atlarda rivojlanayotgan raqamlashtirish jarayonlari jamiyatning barcha sohalari qatori ta'lim tizimida ham tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi pedagogik faoliyat mazmunini yangilash, o'qitish metodlarini takomillashtirish hamda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, pedagogik oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash tizimini innovatsion texnologiyalar asosida modernizatsiya qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Bugungi maktab ta'limi sharoitida o'qituvchi nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki murakkab pedagogik vaziyatlarda tezkor, kreativ va metodik jihatdan asoslangan qaror qabul qila oladigan professional mutaxassis sifatida shakllanishi zarur. Chunki boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning shaxsiy, intellektual va kommunikativ rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonda o'qituvchining metodik mahorati hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Shunga qaramay, pedagogik oliy ta'lim tizimida nazariya va amaliyot o'rtasidagi nomutanosiblik muammosi saqlanib qolmoqda. Talabalar real pedagogik amaliyot jarayonida darsni tashkil etish, sinfni boshqarish, o'quvchilar bilan samarali kommunikatsiya o'rnatish hamda metodik vaziyatlarni hal qilishda muayyan qiyinchiliklarga duch keladilar. Ayniqsa, metodik xatolarga yo'l qo'yishdan qo'rqish, auditoriya oldida erkin faoliyat yurita olmaslik va kasbiy ishonchsizlik kabi psixologik omillar bo'lajak o'qituvchilarning amaliy-metodik tayyorgarligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur muammolarni bartaraf etishda virtual pedagogik simulyatsiyalar (VPS) muhim innovatsion vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Virtual pedagogik simulyatsiyalar sun'iy intellekt va raqamli modellashtirish texnologiyalari asosida yaratilgan interaktiv ta'lim muhiti bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarga real sinf jarayonlarini xavfsiz virtual makonda model-

lashtirish imkonini beradi. Ushbu texnologiya yordamida talabalar turli pedagogik vaziyatlarni amaliy jihatdan sinab ko‘rish, xatolar ustida ishlash, dars jarayonini takroriy tashkil etish hamda refleksiv tahlil orqali o‘z metodik kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Virtual pedagogik simulyatsiyalar ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari, ularning diqqatini boshqarish, motivatsiyasini oshirish hamda individual yondashuvni tashkil etish o‘qituvchidan yuqori metodik tayyorgarlikni talab qiladi. VPS texnologiyalari esa talabalarga bunday murakkab pedagogik jarayonlarni real amaliyotga chiqmasdan oldin virtual muhitda mashq qilish imkoniyatini yaratadi.

Virtual pedagogik simulyatsiyalarni o‘rganish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar asosan tajribaviy o‘qitish, kontekstli ta’lim va raqamli pedagogika nazariyalari bilan bog‘liq holda rivojlangan. Mazkur yo‘nalishning metodologik asoslaridan biri sifatida D.Kolbning “Tajribaviy o‘qitish nazariyasi” alohida ahamiyat kasb etadi. Olimning ta’kidlashicha, samarali bilim olish jarayoni tajriba orttirish, refleksiya, konseptual tahlil va faol eksperiment bosqichlari orqali amalga oshadi. Virtual pedagogik simulyatsiyalar aynan ushbu bosqichlarni sun’iy ravishda modellashtirib, talabalarni real pedagogik faoliyatga tayyorlash imkonini beradi.

Shuningdek, A.A.Verbitskiyning “Kontekstli ta’lim texnologiyasi” virtual pedagogik muhitning nazariy asoslarini izohlashda muhim metodologik yondashuv sifatida qaraladi. Ushbu nazariyaga ko‘ra, mutaxassis tayyorlash sifati o‘quv faoliyatining real kasbiy faoliyat mazmuniga yaqinligi bilan belgilanadi. Virtual simulyatsiyalar esa talabalarga real dars jarayonining ijtimoiy va psixologik kontekstini yaratib, kasbiy kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirishga xizmat qiladi.

Xalqaro ilmiy tadqiqotlarda virtual simulyatsiyalar ta’lim jarayonini modernizatsiya qiluvchi innovatsion texnologiya sifatida emas, balki bo‘lajak mutaxassisning kasbiy kompetensiyalarini shakllantiruvchi muhim pedagogik muhit sifatida talqin qilinadi. Xususan, D.Gibson va K.Aldrich simulyatsion ta’limni “learning by doing” “amalda o‘rganish” tamoyiliga asoslangan samarali metod sifatida izohlaydilar. Ularning fikricha, an’anaviy nazariy ta’lim talabaning bilimini shakllantirsa, virtual simulyatsiyalar ushbu bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etish orqali barqaror ko‘nikma va malakalarni rivojlantiradi. Olimlar simulyatsion muhitda xatoga yo‘l qo‘yish xavfsiz ekanligini ta’kidlab, bu holat talabalarda metodik mustaqillik va kasbiy ishonchni kuchaytirishini qayd etadilar. Shuningdek, ular simulyatsiyalarni o‘yin elementlari bilan boyitilgan, biroq real pedagogik natijalarga xizmat qiluvchi murakkab kognitiv jarayon sifatida baholaydilar.

TeachLivE va SimSchool platformalari doirasida olib borilgan tadqiqotlar ham virtual muhitning pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, avatar-o‘quvchilar bilan tashkil etilgan mashg‘ulotlar bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik refleksiyasini sezilarli darajada rivojlantiradi. Virtual sinf muhitida yuzaga keladigan immersion effekti talabada haqiqiy auditoriyada faoliyat olib borayotgandek psixologik holatni shakllantiradi. Natijada, bo‘lajak pedagoglarning kommunikativ kompetensiyalari, xususan, kutilmagan savollarga javob qaytarish, murakkab pedagogik vaziyatlarni boshqarish hamda nizoli holatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalari takomillashadi.

O‘zbekiston pedagogik ta’lim tizimida ham raqamli pedagogika va innovatsion texnologiyalarni joriy etish masalalari bir qator olimlar tomonidan ilmiy jihatdan tadqiq qilingan. Jumladan, akademik R.X.Jo‘rayev pedagogik ta’limni modernizatsiya qilish jarayonida axborot texnologiyalarini yordamchi vosita sifatida emas, balki ta’lim mazmunini transformatsiya qiluvchi asosiy omil sifatida baholaydi. Olimning ilmiy qarashlariga ko‘ra, ta’limni axborotlashtirish jarayoni o‘qituvchining metodik faoliyatini yangilashi, shuningdek, ta’lim oluvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini rag‘batlantirishi zarur.

U.Sh.Begimqulov esa pedagogik oliy ta’lim muassasalarida AKTni joriy etishning nazariy-metodik asoslarini ishlab chiqib, bo‘lajak o‘qituvchilarning AKT-kompetentligini raqamli muhitda pedagogik vazifalarni samarali va kreativ tarzda hal qilish qobiliyati bilan izohlaydi. Olim virtual muhitni nafaqat o‘qitish vositasi, balki pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini monitoring qilish hamda baholash mexanizmi sifatida ham e’tirof etadi.

N.Sh.Turdiyeva tadqiqotlarida esa innovatsion texnologiyalarning didaktik imkoniyatlari alohida yoritilgan. Olimaning ta’kidlashicha, zamonaviy texnologiyalarni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish talabalarning o‘quv-biluv faoliyatini faollashtirish, ularning mustaqil ta’lim olish kompetensiyalarini rivojlantirish hamda

kreativ fikrlash qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mavjud ilmiy tadqiqotlarda raqamli pedagogika va AKT-kompetentlikning umumiy nazariy asoslari yetarlicha ishlab chiqilgan bo‘lsa-da, aynan boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini virtual simulyatsiyalar asosida metodik tayyorlash masalasi to‘liq tadqiq etilmagan. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari o‘qituvchidan tezkor pedagogik qaror qabul qilishni talab etadi. Shu sababli, virtual simulyatsiyalar orqali pedagogik vaziyatlarni modellashtirishning bosqichma-bosqich metodik mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Jumladan, “vaziyatni aniqlash – virtual reaksiya bildirish – natijani tahlil qilish – qayta modellashtirish” kabi ketma-ket algoritmlar asosida tashkil etilgan virtual tayyorgarlik modeli bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari virtual pedagogik simulyatsiyalar bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining amaliy-metodik tayyorgarligini rivojlantirishda samarali innovatsion texnologiya ekanligini ko‘rsatdi. Ushbu texnologiyalar nazariya va amaliyot o‘rtasidagi mavjud tafovutni kamaytirib, talabalarning kasbiy kompetensiyalarini “nazariya – amaliyot – refleksiya” zanjiri asosida shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, virtual pedagogik simulyatsiyalar yosh o‘qituvchilarning real pedagogik faoliyatga moslashuv jarayonini tezlashtiradi, ularning metodik dadilligi va kasbiy ishonchini oshiradi. Shu sababli VPS texnologiyalarini pedagogik oliy ta’lim tizimiga keng joriy etish zamonaviy raqamli pedagogika rivojining muhim strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kolb, D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – New Jersey: Pearson Education, Inc., 2014. – pp. 31-65.
2. Verbitskiy, A. A. Teoriya i texnologii kontekstnogo obucheniya. – Moskva: MGGPU, 2017. – S. 114-138.
3. Begimqulov, U. Sh. Pedagogik ta’lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2007. – 124-142-betlar.
4. Gibson, D., & Aldrich, K. Digital Simulations for Teacher Preparation: Learning by Doing. – New York: IGI Global, 2016. – pp. 88-112.
5. Jo‘rayev, R. X., & Turdiyeva, N. Sh. Raqamli pedagogika: Oliy ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: ”O‘qituvchi” NMIU, 2021. – 45-68-betlar.